

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

– Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3576/>

5. Мігалуш А.О. Інклюзивна освіта – потреба суспільства [Електронний ресурс] / А.О. Мігалуш. – Режим доступу: http://novyn.kpi.ua/2007-2-1/05_Migalush.pdf

6. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупасової А.А. – К: “А. С. К.”, 2012. – 308 с.

7. Сяба М.О. Інклюзивна освіта як сучасна модель навчання / М.О. Сяба // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2012. – №2(49). – С. 167 – 171.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2015

УДК 378:808.5

Світлана Виговська, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Ірина Гавріченкова, студентка магістратури спеціальності “Педагогіка вищої школи”
Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті розглянуто поняття “риторична культура”, охарактеризовано підходи до його структурування, обґрунтовано шляхи формування риторичної культури майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: риторика, риторична культура, структура риторичної культури.

Табл. 1. Літ. 9.

Светлана Выговская, кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики
Ирина Гавриченкова, студентка магистратуры специальности “Педагогика высшей школы”
Национального университета биоресурсов и природопользования Украины, г. Киев

ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ РИТОРИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

В статье рассмотрено понятие “риторическая культура”, охарактеризованы подходы к ее структурированию, обоснованы пути формирования риторической культуры будущих педагогов в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: риторика, риторическая культура, структура риторической культуры.

Svitlana Vyhovsjka, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogy Department
Iryna Havrichenkova, Graduate Student in specialty “Pedagogy of Higher Education”
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

THE WAYS OF FORMING RHETORIC CULTURE OF FUTURE EDUCATORS

The article discusses the concept of “rhetorical culture” described approaches to its structure, reasonable ways of forming rhetoric culture of future teachers in universities.

Keywords: rhetoric, rhetorical culture, structure of rhetorical culture.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Прагнення України до інтеграції в європейській освітній простір зумовлює необхідність розв’язання комплексу завдань, пов’язаних з реформуванням національної вищої школи та створенням якісної системи освіти, яка б відповідала світовим стандартам.

Складність, багатовимірність проявів людської особистості, яка є головною дійовою особою й суб’єктом суспільно-історичного розвитку, велика залежність мети і шляхів її розвитку від ідеологічного і культурного контекстів зумовлюють необхідність пошуку нових засобів формування особистості, новітніх принципів розбудови навчальної діяльності у вищій школі.

Завдання вищої школи на сучасному етапі – підготовка не просто вузькопрофесійного

спеціаліста, а різнобічного професіонала, який здатний до різних сфер діяльності і володіє високим рівнем культури. Сучасному суспільству, що розвивається, необхідні освічені, моральні особистості, які вміють самостійно приймати рішення і прогнозувати їх можливі наслідки, мобільні, динамічні і конструктивні.

Це у свою чергу ставить перед суспільством проблему професійної підготовки педагога вищої школи як носія духовних цінностей, що здійснює спадкоємний зв’язок між поколіннями. Рівень розвитку нашого суспільства закладається сьогодні в стінах вищих навчальних закладів країни. Сучасні вимоги до підготовки викладача змусили говорити не тільки про базові знання, уміння, навички, необхідні майбутньому педагогові вищої школи, незалежно від його фахового профілю, але й про такі важливі

характеристики педагогічної діяльності, як педагогічна майстерність, професіоналізм, компетентність, риторична культура.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню словесного мистецтва приділяли увагу багато науковців, із-поміж яких Н. Бабич, Г. Вашенко, Н. Голуб, С. Дорошенко, Л. Мацько, С. Рубінштейн, Г. Сагач та ін. Особливості риторичної культури педагогів вивчали такі науковці, як М. Вашуленко, М. Ільїн, А. Бойко, А. Капська, О. Кретьова, В. Буряк, В. Гриньова, В. Семиченко, М. Петров, Г. Шевченко, К. Плиско, Н. Кухарев, Л. Кондрашова, М. Пентилюк, М. Лазарев, Т. Ладиженська, Г. Лідман-Орлова, В. Мельничайка, С. Крисюк, Л. Ткаченко та ін. Вони довели, що впровадження курсу риторичної культури в процес підготовки майбутніх педагогів є необхідним для формування їхньої риторичної культури.

Аналіз наукової літератури з проблеми формування риторичної культури дає можливість виокремити такі аспекти її вивчення: питання мовної підготовки, зокрема формування у студентів навичок монологічного висловлювання (Г. Васильєва, Л. Головата, В. Костомаров, В. Скалкін та ін.); характеристика мовленнєвих якостей учителя (Д. Балдинюк, Р. Хмелюк та ін.); комунікативна підготовка майбутнього педагога (В. Кан-Калік, М. Петров, В. Полторацька, В. Ряховський, І. Страхов та ін.); визначення функцій мовлення в педагогічному процесі (М. Головань, Н. Іполітова, Т. Ладиженська та ін.); розвиток педагогічної творчості (М. Лазарев, І. Синиця, І. Страхов), риторико-мовленнєвий компонент у структурі педагогічної діяльності (В. Артемов, М. Вашуленко, Ф. Гоноболін, І. Зязюн, А. Капська, М. Пентилюк, Г. Сагач, Л. Ткаченко та ін.).

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у дослідженні шляхів формування риторичної культури майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Важко не погодитися з думкою О. Кирильчук про те, що інтерес до риторики як до обов'язкової, важливої та специфічної сфери людської культури стрімко прогресує, адже в суспільстві в умовах активної й масштабної його інформатизації зростає кількість і популярність професій із посиленою комунікативною відповідальністю. Складно назвати професії, де б майстерне володіння словом як універсальним інструментом думки і переконання було б непотрібним, але для педагога це стає визначальною умовою професійного успіху та обов'язковим атрибутом іміджу інтелігентного, кваліфікованого і компетентного фахівця [5].

Розвиток риторики як науки в Україні бере свій початок з уведення її як предмета в братських школах. Обов'язковою навчальною дисципліною вона стала в Києво-Могилянській академії. Курс риторики читався такими видатними професорами як С. Яворський, Й. Кононович-Горбацький, І. Гизель, Ф. Прокопович, Г. Коніський та ін. У навчальних курсах з риторики йшла мова про мету та завдання дисципліни, визначалися основні поняття та категорії. В одному з них говорилося: “Метою риторики є “служіння благу”. Дар красномовства залежить не тільки від природи, але й від навчання й вправління” [9, 26].

На думку Г. Онуфрієнко, “Кожен мовець має прагнути до риторичного ідеалу, який передбачає гармонію, як мінімум, трьох складників: мовлення і спілкування має бути доцільним, інформативним, добродійним” [7, 5]. Риторична культура, переконана О. Залюбінська, є складним синкретичним поняттям, яке поєднує у собі, крім культури мовлення у традиційному розумінні, певні аспекти культури мислення, психологічної культури, сценічної майстерності, риторичну етику, поняття про імідж мовця [3]. В основі риторичної культури особистості лежить перехід від побутових уявлень і вмінь до певної наукової обізнаності, до використання науково обґрунтованих, практично ефективних методів і прийомів підготовки, організації, аналізу риторичної діяльності. Тому основою риторичної культури можна визначити наявність у людини теоретичних знань з риторики. Риторичну культуру особистості в навчально-педагогічному аспекті слід визначити як сукупність риторичних знань, умінь і навичок, що сприяють успішному здійсненню риторичної діяльності у різних її видах. Я. Білоусова, виділяючи мовленнєву культуру одним з основних компонентів культури риторичної, вважає значення поняття “риторична культура” значно ширшим [1].

Отже, риторична культура майбутнього педагога – це рівень оволодіння знаннями науки риторики і спосіб вияву їх у процесі практичної діяльності. Вона передбачає знання викладачем риторичних норм і умінь застосовувати ці норми в процесі мовленнєвої взаємодії, через яку і відбувається реалізація цілей і завдань освіти. Її основними компонентами є: вміння проектувати риторичну ситуацію; усвідомлювати, планувати і творчо створювати риторичні події; здійснювати риторичну рефлексію. Риторичні знання дозволяють формувати високу риторичну культуру як у публічній сфері, так і на міжособистісному рівні.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Поняття “риторична культура” є складним і багатокомпонентним, тому на сьогодні його часто замінюють іншими: “риторична компетентність”, “культура мови”, “мовленнєва (професійна) майстерність”, “риторична грамотність”, “комунікативна культура” та ін. Відповідно, узагальнивши існуючі дослідження, можна говорити й про різноманітність підходів до структурування досліджуваного феномену (таблиця 1).

спрямованість на гуманістичне спілкування; інтелектуально-творчий, тобто риторична діяльність характеризується наявністю авторської самостійності, оригінальності, глибини змісту; мовностилістичний – який визначається особливістю науково-навчальних текстів викладача ВНЗ; особистісно-виконавський, тобто здійснюється риторична діяльність педагога та показується його володіння навичками емоційної саморегуляції [3].

Таблиця 1.

<i>Структурні компоненти риторичної культури</i>	<i>Учені</i>
Уміння проектувати риторичну ситуацію, усвідомлювати її, планувати і творчо створювати риторичну подію, здійснювати риторичну рефлексію.	Л. Аксьонова
Мисленнєва (логічна), мовленнєва, духовно-моральна, комунікативна та сценічна культури.	Я. Білоусова, О. Денисова, Г. Сагач
Когнітивний, практико-діяльнісний, особистісний компоненти.	Л. Качалова
Когнітивний, операційний, ціннісно-комунікативний компоненти.	Л. Ткаченко
Комплекс мовних і риторичних знань у контексті їх вправного застосування в мовленнєвій діяльності (теоретико-практична площина); комунікабельність – ініціативність, здатність до включення в активну комунікацію (площина активності); вправність у доборі стратегій і тактик спілкування (організаційно-методологічна площина); вправність у володінні експресивно-емоційними засобами мови для досягнення запланованого прагматичного результату (площина впливовості мовленнєвого акту); навички спілкування, комунікації відповідно до мовленнєвої ситуації; застосування вмінь використовувати обрані засоби для досягнення комунікативної мети (процесуально-діяльнісна площина); цінності, ціннісні орієнтації, духовність особистості (соціокультурна – морально-етична площина).	В. Нищета

На наш погляд, найбільш повно розкриває структуру риторичної культури О. Залобінська, яка при цьому поєднала такі методологічні підходи: культурологічний (розуміння риторичної як творення культури); нормативно-технологічний (риторична діяльність викладача ґрунтується на нормах, технологіях); педагогічний (риторична діяльність викладача спрямована на професійний розвиток і виховання студентів), гуманістичний (людиноцентрична спрямованість риторичної діяльності викладача), ціннісний (наявність риторичних цінностей, ідеалу; усвідомлення особистих і соціальних наслідків риторичної педагогічної діяльності). Дослідниця виділяє чотири компоненти риторичної культури, а саме: мотиваційно-ціннісний, адже лише в процесі риторичної діяльності засвоюються, формуються риторичні цінності та передбачається

Таким чином, формувати риторичну культуру майбутнього педагога необхідно враховуючи органічну єдність її структурних компонентів: мотиваційного, морально-ціннісного, когнітивного, емоційно-вольового, мовленнєво-поведінкового, мовно-естетичного, рефлексійного.

Відповідно до сучасних вимог одним із ефективних шляхів формування й розвитку риторичних знань, умінь і навичок студентів є вивчення спеціального курсу “Риторика”. Як зазначає Г. Онуфрієнко, ця дисципліна дозволяє сформувати у вищому навчальному закладі собистість гуманітарія ХХІ століття, прогнозований портрет якого моделюється такими рисами, як відповідна до вимог часу і професії освіченість, усебічна вихованість, креативність мислення, високий рівень вузькопрофесійної та мовно-риторичної

компетентності, що й імпульсуватиме розвиток комунікативної культури суспільства як регулятивної та стабілізуючої сили, якою і визначається в цілому комунікативна культура нації в історичній перспективі [8].

Основними завданнями цієї дисципліни є ознайомлення студентів з основними законами мовленнєвої діяльності, її механізмами, закономірностями, прийомами та засобами; оволодіння практичними вміннями створення переконуючого й дійового мовлення, багатогранними можливостями мистецтва живого слова; емоційної та її інтелектуальної взаємодії із слухачем з метою педагогічного впливу на нього як на особистість. У результаті вивчення дисципліни студент повинен знати основні поняття науки про мовленнєвий вплив, його чинники, правила та прийоми; історію виникнення риторики, основні її категорії; умови ефективності мовленнєвого впливу; правила вербального мовленнєвого впливу; види невербальних сигналів і засобів; способи підготовки й вимоги до публічного виступу тощо. Студент повинен вміти характеризувати стиль викладу матеріалу; розрізняти судження та речення, користуватися поняттями; аналізувати тексти щодо порушення законів логіки; готувати публічні виступи; аргументувати певну точку зору тощо.

Важливою формою риторичного самовдосконалення є самостійна робота студентів – навчальна діяльність, яка планується, виконується за завданням, під методичним керівництвом і контролем викладача, але без його прямої участі [6]. Досвідом підтверджено, що самостійна робота студентів є важливим підґрунтям для формування риторичної культури майбутнього педагога, оскільки самостійність забезпечує більш повне, глибоке і творче засвоєння як спеціальних, відповідних профілю підготовки, так і психолого-педагогічних знань [2].

Ще одним шляхом формування риторичної культури є реалізація та корекція сформованих умінь та навичок за допомогою перенесення їх у нові нестандартні навчальні ситуації, які вирішуються в процесі риторичного тренінгу в ході рольових та ділових ігор, у навчальних дискусіях та бесідах, які максимально моделюють життєві, професійні ситуації, що вимагають застосування цих умінь [2]. Це дозволяє реалізувати зокрема проектна технологія навчання, яка створює умови для автономної, індивідуально-кооперативної, спільної самостійної діяльності студентів, сприяючи формуванню в майбутніх фахівців риторичної культури, особистісному саморозвитку.

Узагальнюючи вищезазначені шляхи формування риторичної культури, можна говорити, що це процес цілеспрямованої, послідовної роботи як викладачів, так і студентів. Існуючі дослідження [4] доводять, що формування риторичної культури відбувається за певними етапами: мотиваційно-установча робота, яка різною мірою має місце на кожному етапі навчання; теоретична підготовка студентів з основ педагогічного красномовства, зокрема з проблем досконалого розповідного слова; освоєння зразків педагогічної розповіді і критеріїв її майстерності; організація самостійної творчої діяльності студентів з моделювання, створення, виголошення та захисту професійної розповіді; діагностико-оціночна і корекційна діяльність для визначення рівня досягнень та вдосконалення розповіді; практичне застосування розповіді як творчого, значущого продукту студента в різних видах навчально-виховної діяльності у школі та ВНЗ, перевірка практикою умінь до майстерної мовленнєвої діяльності.

Висновки. Охарактеризовані шляхи формування риторичної культури майбутніх педагогів сприятимуть реалізації їх творчого потенціалу, розвитку умінь оперувати різноманітним арсеналом мовленнєвих засобів і прийомів з метою коректної й ефективної взаємодії зі студентами. Проведене дослідження не претендує на вичерпне висвітлення зазначеної проблеми. **Перспективним напрямом подальшого наукового пошуку** є дослідження умов ефективного оволодіння мистецтвом усного мовлення майбутніми педагогами у вищому навчальному закладі.

1. Білоусова Я.В. *Формування риторичної культури студентів гуманітарних факультетів у навчально-виховному процесі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки"* / Я. В. Білоусова. – К., 2004. – 20 с.

2. Голуб Н. *Самостійна робота студентів з риторики: навчально-методичний посібник / Н. Голуб*. – Черкаси: Брама-Україна, 2008. – 232 с.

3. Залюбівська О.Б. *Педагогічна модель формування риторичної культури майбутніх викладачів технічних університетів / О.Б. Залюбівська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: зб. наук. пр. – Випуск 39 / [Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін.]*. – Київ – Вінниця: ТОВ фірма "Планер", 2014. – С. 214–219.

4. Капська А.Й. *Педагогіка живого слова: навч.-метод. посібник / А.Й. Капська*. – К.: ІЗМН, 1997. – 140 с.

5. Кирильчук О.Б. *Виховання риторичної культури старшокласників у процесі вивчення*

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДО РОБОТИ З ВІДНОВЛЕННЯ ЗДОРОВ'Я СПОРТСМЕНІВ

предметів гуманітарного циклу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 "Теорія і методика виховання" / О.Б. Кирильчук. – Умань: Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини, 2013. – 21 с.

6. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / А.І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с.

7. Онуфрієнко Г.С. Риторика: навч. посібник /

Г.С. Онуфрієнко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.

8. Онуфрієнко Г.С. До проблеми формування мовно-риторичної компетентності як невід'ємної ознаки освіченості і чинника професіоналізму / Г.С. Онуфрієнко // Дошкільна освіта. – 2008. – № 2(20). – С. 62–68.

9. Чибисова Н.Г. Риторика: навч. посіб. / Н.Г. Чибисова, О.Я. Тарасова – К.: Центр. навч. літ., 2003. – 228 с.

Стаття надійшла до редакції 28.10.2015

УДК 378:[615.825:796]

Олег Базильчук, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, завідувач кафедри здоров'я людини Хмельницького національного університету

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДО РОБОТИ З ВІДНОВЛЕННЯ ЗДОРОВ'Я СПОРТСМЕНІВ

У статті автор відмічає високу значущість застосування культурологічного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до роботи з відновлення здоров'я спортсменів, яка спрямована на оволодіння ними професійною компетентністю і подальший професійно-особистісний саморозвиток у реабілітаційній діяльності.

Ключові слова: культурологічний підхід, професійна підготовка, майбутні фахівці з фізичної реабілітації, відновлення здоров'я, спортсмени.

Літ. 9.

Олег Базильчук, кандидат наук из физического воспитания и спорта, доцент, заведующий кафедрой здоровья человека Хмельницкого национального университета

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПОДХОД В ПРОФЕСІОНАЛЬНІЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ К РОБОТІ ПО ВОССТАНОВЛЕННЮ ЗДОРОВ'Я СПОРТСМЕНІВ

В статті автор відзначає високу значимість застосування культурологічного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до роботи з відновлення здоров'я спортсменів, яка спрямована на оволодіння ними професійною компетентністю і подальший професійно-особистісний саморозвиток у реабілітаційній діяльності.

Ключевые слова: культурологический подход, профессиональная подготовка, будущие специалисты по физической реабилитации, восстановление здоровья, спортсмены.

Oleh Bazylchuk, Ph.D. (Physical Training and Sport), Associate Prof. Head of the Human Health Department Khmelnytsk National University

CULTURAL APPROACH IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL REHABILITATION TO WORK TO RESTORE THE HEALTH OF ATHLETES

The culturological approach in the process professional preparation future specialists physical rehabilitation to the work of restore the health of sportsmen.

In the article an author marks high meaningfulness of application of the culturological going near professional preparation of future specialists on a physical rehabilitation to work on proceeding in the health of sportsmen, that is sent to the capture by them to the professional competence and further professionally-personality in rehabilitation activity.

Keywords: culturological approach, professional training, future specialists on a physical rehabilitation, renewal health, sportsmen.

Постановка проблеми. Сучасна соціокультурна ситуація в Україні та у світі характеризується формуванням в суспільній свідомості нових типів осмислення і способу перетворення дійсності. Усвідомлення культури як умови становлення, стимулу і